

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ЯК ВИЩИЙ РІВЕНЬ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Бедевельська М.В.

Мукачівський державний університет

У статті розглянуто трактування поняття «педагогічна майстерність» у працях науковців. Визначено специфіку професійної компетентності викладача іноземних мов. Виділено інформаційну й комунікативну компетенції, які мають визначальний вплив на розвиток педагогічної майстерності учителів іноземних мов. Подано опис авторського курсу «Основи педагогічної майстерності вчителя англійської мови».

Ключові слова: педагогічна майстерність, професійна компетентність, педагогічна компетентність, компетенції, портфоліо.

Постановка проблеми. Проблема педагогічної майстерності є однією з ключових у педагогіці – як науці, професії та мистецтві. І у всіх цих іпостасях педагогіка неможлива без педагога. Визначальність його ролі в освіті зумовлюється ще й тим, що усі освітні ідеї, концепції, закони і технології реалізуються, переломлюючись крізь призму особистості власне педагога, і набувають індивідуального особистісного забарвлення, яке виявляється у тій чи іншій педагогічній дії.

Вміння ефективно навчати набуває особливого значення при вивченні іноземних мов. Адже цей процес є досить не простим, потребує здібностей, терпіння з боку учнів та викладача протягом тривалого проміжку часу, має свою специфіку, яку не можна не враховувати. Так, глобальною метою оволодіння іноземною мовою ми вважаємо залучення учасників навчальної діяльності до іншої культури та участь у діалозі культур шляхом формування здатності до міжкультурної комунікації. Саме викладання, організоване на основі завдань комунікативного характеру, навчання іншомовної комунікації, використовуючи всі необхідні для цього завдання та прийоми, є відмінною рисою уроку іноземної мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання професійної компетентності та компетентнісного підходу розглядали у своїх дослідженнях О. Овчарук, О. Савченко, С. Трубацова, А. Хуторський (визначення сутності компетенцій та компетентності, їх складових та структури); Н. Бібік, Н. Глузман, В. Крижко, О. Локшина, В. Луговий, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, Л. Хоружа (теоретико-методологічні проблеми професійної компетентності та компетентнісного підходу); Н. Гуральник, О. Єременко, Л. Масол, О. Олексюк, Г. Падалки, М. Ткач (професійна компетентність та компетентнісний підхід в галузі гуманітарної освіти).

Мета статті. Головною метою статті є розглянути педагогічну майстерність, як показник професійної компетентності педагога, що вказує на її вищий рівень розвитку.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Іноземна мова постає невід'ємним компонентом культури, її акумулятором, носієм і показником. Вона містить у своїх словах і граматичних формах не тільки знання про систему мови, правила користування елементами цієї системи, а й фонові знання: відомості про культуру іншого народу через назви предме-

тів і явищ традиційного і нового побуту, поняття, що відображають явища суспільного характеру. І це конкретизує перед вчителем іноземної мови завдання щодо формування особистості, здатної бути ефективним учасником міжкультурної комунікації: щоб міг ефективно відбуватися діалог культур, необхідно розвивати в учнів готовність користуватися іноземною мовою як засобом спілкування, розвивати їх інтелект, творче мислення, бажання вчитися.

В свою чергу, поставлене завдання визначає вимоги до вчителя іноземної мови як організатора міжкультурного спілкування на уроці, серед яких першочерговими є набуття професійної педагогічної компетентності, показником і вищим рівнем якої є педагогічна майстерність вчителя.

Виклад основного матеріалу. Синтез визначень професійної компетентності у проаналізованих джерелах дозволяє нам сформулювати визначення цього поняття як сукупності особистісних якостей, знань, умінь та розвинених здібностей, що дозволяє досягнути високого рівня самореалізації професійної діяльності, її результатів, самопізнання й саморозвитку, достатнього для самоосвіти. Зміст професійної компетентності філолога розглядається як комплекс професійних знань і професійних значущих особистісних якостей; прояв єдності професійної та загальної культури.

Критерієм оцінювання професійної компетентності є не тільки система сформованих предметних або міжпредметних компетенцій, а й позапредметних, не прив'язаних до предмету вивчення, вияв у філолога ключових компетенцій, що відображаються в інтелектуальній, комунікативній, інформаційній, суспільно-політичній та особистісній сферах, а також функції, пов'язані з пошуковою, науково-дослідницькою, соціальною, культурно-просвітницькою діяльністю. Людина є компетентною не сама по собі, а відносно реалізації зовнішніх функцій, тобто успішно функціонує, здійснює діяльність або виконує задачі у відповідь на індивідуальні або соціальні вимоги, тобто професійно самореалізовується [11].

Професійна компетентність викладача іноземних мов має свою специфіку, яка визначається метою і змістом професійної діяльності. Науковці визначають професійну компетентність філолога як інтегральну особистісну якість, що може включати педагогічну, психологічну, лінгвістичну, мовну, комунікативну, фольклорну, літературну, етнокультурознавчу, методичну,

інформаційну, дослідницьку, мовленнєву, соціокультурну компетентності, в залежності від сфери діяльності самого педагога [10].

Питання професійної майстерності вчителя вивчали багато вітчизняних науковців і практиків-педагогів. Так, дослідженням системи професійної підготовки вчителя та формування його педагогічної майстерності розглядали В. Андрущенко, В. Бех, М. Бойченко, В. Журавський, М. Згуровський, Б. Клименко, В. Лутай, Ю. Малиновський, М. Михальченко, В. Огнев'юк, М. Романенко, Н. Скотна, М. Степко, В. Цикін, В. Шинкарук; місце і роль педагогічної майстерності в системі професійних характеристик вчителя висвітлювали Л. Анциферова, Л. Бабич, Г. Балл, Є. Барбина, В. Бутенко, І. Зязюн, Г. Кондратенко, Л. Крамущенко, І. Кривонос, Н. Кузьміна, М. Лазарев, Л. Романишина; досліджували формування педагогічної майстерності вчителя засобами навчально-виховного процесу Ю. Азаров, Л. Білієнко, В. Кан-Калік, Р. Кузьменко, А. Луцок, Г. Сагач, Т. Стратан, Т. Тхоржевська, С. Швидка; питання естетичних та етичних засад розвитку педагогічної майстерності як краси педагогічної дії вивчали О. Боровік, Г. Васянович, С. Гончаренко, П. Коваль, О. Лавріненко, М. Лещенко, В. Онищенко, І. Синиця, О. Семенов, М. Солдатенко, О. Тринус, О. Федій, Л. Хомич, Л. Хоружа.

Тепер розглянемо трактування поняття «педагогічна майстерність» у наукових джерелах. Існує чимало визначень, серед яких педагогічну майстерність визначають як:

- найвищий рівень педагогічної діяльності, який виявляється в тому, що у відведений час педагог досягає оптимальних наслідків [6];

- синтез наукових знань, умінь і навичок методичного мистецтва і особистих якостей учителя [12];

- комплекс властивостей особистості, що забезпечує організацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі, вияв педагогом власного «Я» у професії, як самореалізація його особистості у педагогічній діяльності, що забезпечує саморозвиток особистості учня [4];

- виконання педагогом своєї праці на рівні високих зразків і еталонів, відпрацьованих у практиці й вже описаних у методичних розробках і рекомендаціях, гарне володіння основами професії, успішне застосування відомих у науці й практиці прийомів [8];

- високий рівень професійної діяльності викладача, яка зовні проявляється в успішному творчому розв'язанні найрізноманітніших педагогічних задач, в ефективному застосуванні способів і досягненні цілей навчально-виховної роботи. Із внутрішньої сторони педагогічна майстерність – це функціонуюча система знань, навичок, умінь, психічних процесів, властивостей особистості, що забезпечує виконання педагогічних задач [3];

- вияв найвищої форми активності особистості вчителя у професійній діяльності, що базується на гуманізмі і розкривається в доцільному використанні методів, засобів і механізмів взаємодії педагога та учня у конкретній ситуації навчання і виховання [2];

- високу культуру організаторської, управлінської, виховної, трудової, ігрової і громад-

ської діяльності викладача, наділеного якістьми творчої особистості, що дозволяє вирішувати всі питання навчально-виховної роботи разом зі студентами в умовах співдружності та співтворчості, враховуючи інтереси і рівень вихованості, індивідуальні та психологічні особливості кожного з тих, хто навчається [5];

- притаманну особистості інтегративна сукупність професійно значущих якостей, її знань, умінь, володіння технікою впливу й технологіями взаємодії з вихованцями [7];

- найвищий рівень педагогічної діяльності, який виявляється в тому, що у відведений час педагог досягає оптимальних наслідків, синтез наукових знань, умінь і навичок методичного мистецтва і особистих якостей учителя, комплекс властивостей особистості педагога, що забезпечує високий рівень самоорганізації педагогічної діяльності [9];

- процес і результат творчої професійної діяльності, інтеграція особистісних якостей конкретного виконавця з діяльністю сутністю професії вчителя, інтегрований показник ступеня готовності конкретної людини до виконання професійних обов'язків викладача й вихователя, технічне та технологічне забезпечення реалізації на практиці його гуманістичної спрямованості [1].

Педагогічна майстерність ґрунтується на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді. Вона розглядається як вияв власного «Я» у професії, як самореалізація особистості вчителя в педагогічній діяльності, тому визначається як вища, творча його активність, що передбачає доцільне використання методів і засобів педагогічного взаємовпливу в кожній ситуації навчання та виховання. Така доцільність є результатом засвоєння студентами системи знань і уявлень про закони навчання, технології розвитку дитини, а також вияву індивідуальних особливостей педагога, його спрямованості, здібностей та психофізичних даних [9].

Прояв майстерності полягає в успішному вирішенні професійно-педагогічних завдань та високому рівні організації навчально-виховного процесу. Сутність майстерності – в тих якостях особистості педагога, які породжують цю діяльність та сприяють її успішності. Ці якості полягають не лише в професійних знаннях та вміннях, а й в сукупності певних властивостей особистості, її позиції, які й дозволяють педагогу творчо та продуктивно діяти [5].

Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів іноземної мови передбачає використання таких форм організації навчання: лекції, семінари, практичні, індивідуальні заняття, самостійна робота; пропедевтична та педагогічна практики; предметні олімпіади, науково-практичні конференції, зустрічі з провідними педагогами та майстрами прикладної творчості. Для вчителів іноземних мов ми виділили декілька видів компетенцій, серед яких найбільше значення мають інформаційна й комунікативна, що мають великий вплив на педагогічну майстерність учителя.

Окремими проявами інформаційної компетенції є володіння мовами, вміння користуватися мережею Інтернет, бібліотеками, архівами; для студента її виявами є вміння вести конспекти уроків та книг, писати реферати, отримувати довідкову

інформацію. У професійній підготовці вчителів іноземної мови є необхідною також комунікативна компетенція, яка передбачає стійку здатність фахівця виконувати передбачені кваліфікаційною характеристикою види діяльності. Комунікативна компетенція включає: глибоке розуміння сутності виконуваних завдань і вирішуваних проблем; знання досвіду, накопиченого в кожній галузі філології; активне оволодіння найкращими досягненнями цієї галузі; уміння обирати засоби й способи дії, адекватні обставинам місця та часу; почуття відповідальності за досягнуті результати; здатність учитися на помилках і вносити корективи в процес досягнення цілей.

Комунікативну компетенцію, під якою розуміють здатність спілкуватися усно та письмово з носієм мови в реальній життєвій ситуації, що було враховано в розробленому авторському курсі «Основи педагогічної майстерності вчителя англійської мови». У змісті спецкурсу розглянуто такі поняття: комунікативна поведінка, комунікація, комунікативні якості, здібності, уміння. Опанування комунікативних умінь здійснюється поступово. Спочатку студенти навчаються невимушено діяти в аудиторії, опановують техніку мовлення, виробляють чіткість дикції, правильне дихання, способи регуляції самопочуття тощо. Потім розглядається зміст спілкування, способи комунікативного впливу, прийоми встановлення контактів, а також відбувається формування

й розвиток елементів майстерності на уроці та в позаурочний час. Це висуває особливі вимоги до вчителя, насамперед володіння дидактичним мовленням. Ефективним засобом формування соціокультурної компетенції є створення майбутнім учителем іноземних мов власного соціокультурного портфоліо. Соціокультурне портфоліо являє собою папку, де зібрана найрізноманітніша інформація соціокультурної спрямованості. Це можуть бути вірші, пісні, тестові завдання, добірка текстів для читання та аудіювання.

Синтез наведених визначень дозволяє нам розглядати педагогічну майстерність як якісну характеристику навчально-виховної діяльності вчителя, що доведена ним до високого ступеня досконалості навчальної та виховної вмінності, яка проявляється в особливій відшліфованості методів і прийомів застосування психолого-педагогічної теорії на практиці, завдяки чому забезпечується висока ефективність навчально-виховного процесу.

Висновок. Таким чином, інтегроване поняття «педагогічної майстерності» та його порівняння з визначенням «професійної компетентності» дає можливість зробити висновок про те, що педагогічна майстерність конкретного вчителя виступає як максимально сформований рівень професійної компетентності викладача, причому оптимізований під його особистісні якості та здібності з метою отримання найбільш ефективних результатів навчально-виховної діяльності.

Список літератури:

1. Барбина Е. С. Формирование педагогического мастерства в системе непрерывного педагогического образования: дис. д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 «Теория и методика профессионального образования» / Барбина Елизавета Сергеевна. – К., 1997. – 471 с.
2. Грищенко О. А. Вплив інноваційних технологій на розвиток педагогічної майстерності вчителя / Ольга Андріївна Грищенко // Педагогічна майстерність у закладах професійної освіти: Монографія. – К.: 2003. – 246 с.
3. Дьяченко М. И. Психология высшей школы / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск: Изд-во БГУ, 1978. – 383 с.
4. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: Наук.-метод. посіб. / Іван Андрійович Зязюн. – К.: МАУП, 2000. – 312 с.
5. Кайдалова Л. Г. Педагогічна майстерність викладача: Навчальний посібник / Л. Г. Кайдалова, Н. Б. Щокіна, Т. Ю. Вахрушева. – Х.: Вид-во НФаУ, 2009. – 140 с.
6. Курлянд З. Н. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова. – К.: Знання, 2007. – 495 с.
7. Ложникова Н. А. Особенности занятий по формированию профессионального мастерства педагогов / Наталья Александровна Ложникова // Проблемы современного образования: сб. науч. статей. – Кемерово: КПК, 2002. – С. 41-45.
8. Маркова А. К. Психология труда учителя / Аэлита Капитоновна Маркова. – М.: Просвещение, 1993. – 192 с.
9. Пода В. М. Педагогічна майстерність як умова успішної професійної діяльності майбутніх вчителів початкового навчання / Вікторія Миколаївна Пода // Вісник Чернігівського ДПУ. Серія: Педагогічні науки: Збірник наукових праць. – Чернігів, 2010. – Вип. 79. – С. 178-180.
10. Семенов О. М. Система професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури (в умовах педагогічного університету): дис. д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 «Теория и методика профессионального образования» / Олеся Миколаївна Семенов. – К., 2005. – 476 с.
11. Шапошников К. В. Контекстный подход в процессе формирования профессиональной компетентности будущих лингвистов-переводчиков: автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Константин Владимирович Шапошников. – Йошкар-Ола, 2006. – 26 с.
12. Щербаков А. И. Формирование личности учителя в системе высшего педагогического образования: автореф. дис. д-ра пед. наук: спец. 13.00.01 «Общая педагогика и история педагогики» / А. И. Щербаков. – Л., 1968. – 30 с.

Бедевельська М.В.

Мукачевский государственный университет

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ МАСТЕРСТВО КАК ВЫСШИЙ УРОВЕНЬ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Аннотация

В статье рассмотрено толкование понятия «педагогическое мастерство» в трудах ученых. Определена специфика профессиональной компетентности преподавателя иностранного языка. Выделены информационную и коммуникативную компетенции, которые имеют определяющее влияние на развитие педагогического мастерства учителей иностранных языков. Дано описание авторского курса «Основы педагогического мастерства учителя английского языка».

Ключевые слова: педагогическое мастерство, профессиональная компетентность, педагогическая компетентность, компетенции, портфолио.

Bedevelska M.V.

Mukachevo State University

PEDAGOGICAL SKILLS AS A HIGHER LEVEL OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS

Summary

The present article deals with the peculiarities of «Pedagogical Skills» concept in the scientific works. The specifics of the professional competence of foreign languages teachers have been determined. The informational and communicative competences which have the determinative influence on the development of pedagogical skills of foreign languages teachers have been highlighted. The description of «The basics of the pedagogical skills of the English language teacher» author's course has been presented.

Keywords: pedagogical skill, professional competence, pedagogical competence, competence portfolio.